

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

มรดกทางวัฒนธรรมนั้น นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีเอกลักษณ์มีอารยธรรมและความเจริญของชาติแล้วยังเป็นรากฐานเสริมสร้างพลังความสามัคคีมีผลต่อความมั่นคงของประเทศด้วย การศึกษาศิลปวัฒนธรรมจึงจำเป็นอย่างยิ่ง อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าแห่งศิลปเหล่านี้ สามารถที่จะสืบสานความเป็นไทยไว้ได้ชั่วกาลนาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำริว่า การที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชาติบ้านเมืองนั้น จะต้องมีการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและเล็งเห็นประโยชน์ในการที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติ ดังพระบรมราโชวาทของพระองค์ (2517. หน้า 394) ในวันพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2509 ความตอนหนึ่งว่า

“...การศึกษาด้านศิลปกรรม เป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะดำเนินควบคู่กันไปกับ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนถึงความเจริญของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองด้านนี้จะต้องมีประกอบกัน เกื้อกูล และส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงเกิดความเจริญที่แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมพร้อมไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์...”

ในปัจจุบัน วัฒนธรรมต่างชาติได้แพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อสภาพสังคมไทยมากขึ้น ทั้งในทางบวก และในทางลบ คนไทยจะต้องเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยยังคงสามารถธำรงไว้ซึ่งความเป็นคนไทยในภาวะที่ต้องเผชิญกับการปรับเปลี่ยน วิถีชีวิตดังกล่าว ทำให้เกิดอำนาจนิยม และวัตถุนิยมเกิดขึ้นในสังคมไทย สร้างความสับสนในเรื่องมโนทัศน์และค่านิยม เป็นผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาทและหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้ระบบโครงสร้างและแบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่ดำรงมาเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชน และเยาวชนไทยจำนวนมากไม่ชอบ ปล่อยปละละเลย แบบแผน ค่านิยม และวิถีชีวิตอันดีงามของสังคมเดิม หันไปหลงใหลชื่นชมกับวัฒนธรรมต่างประเทศอย่างขาดการเลือกสรร ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์และความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคมไทยก่อให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมในขั้นรุนแรงและขั้นวิกฤตหลายประการ ซึ่งปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ทำให้สังคมไทยต้องสูญเสียทั้งคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม ซึ่งอาจจะสูญเสีย

เอกลักษณ์ความเป็นไทยในที่สุด หากไม่ได้รับการยับยั้งและแก้ไข ดังนั้น จึงควรที่จะต้องร่วมมือกันกระตุ้นให้เกิดความสำนึก รู้จักไตร่ตรองใคร่ครวญในการเลือกสรรวัฒนธรรมอื่น พร้อมกับปลูกฝังให้เกิดความรัก ซาบซึ้ง และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย เกิดการตื่นตัว ศึกษาค้นคว้า สร้างความเข้าใจนำไปปฏิบัติและพัฒนาอย่างถูกต้อง อันจะยังผลให้เกิดความสงบสุขทั้งในวิถีชีวิตและสังคมส่วนรวม

หากกล่าวถึงพื้นที่วัฒนธรรมแล้ว พบว่าประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2530 และเห็นชอบให้นำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของไทยรวม 6 แหล่ง เพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลหมู่เกาะตะรุเตา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

ทั้งนี้องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า ยูเนสโก (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization - UNESCO) ได้ก่อตั้งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1-2 จึงมีคำกล่าวว่า... สงครามเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ดังนั้น จึงต้องสร้างความหวงแหนสันติภาพ ให้เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ด้วย ... ดังนั้นยูเนสโกจึงมีหลักการที่ว่าสันติภาพต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือทางปัญญาและจิตสำนึกของมนุษย์ ไม่ใช่เกิดจากข้อตกลงทางการเมืองหรือเศรษฐกิจระหว่างประเทศจึงจะเกิดความยั่งยืน ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมให้มีการกำหนด ปกป้อง และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติจากทั่วโลกที่คิดว่ามีคุณค่าอย่างเด่นชัดต่อมนุษยชาติ หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของยูเนสโกคือการคัดเลือกมรดกโลก (World Heritage Site)

ทั้งนี้มรดกโลก (World Heritage Site) มีความหมายถึงสถานที่ อันได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา ทะเลสาบ ทะเลทราย อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมไปถึงเมือง ซึ่งคัดเลือกโดยองค์การยูเนสโก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงคุณค่าของสิ่งที่มนุษยชาติ หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา และควรจะปกป้องสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร เพื่อให้ได้ตกทอดไปถึงอนาคต ในปัจจุบัน มีมรดกโลกทั้งหมด 830 แห่ง ใน 138 ประเทศทั่วโลก ซึ่งแบ่งเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 644 แห่ง มรดกโลกทางธรรมชาติ 162 แห่ง และอีก 24 แห่งเป็นแบบผสมทั้งสองประเภท โดยมีการแบ่งออกเป็น 5 พื้นที่ ได้แก่ แอฟริกา อาหรับ เอเชียแปซิฟิก ยุโรป - อเมริกาเหนือ และ อเมริกาใต้ - แคริบเบียน

ในปีพ.ศ. 2534 แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของไทยจำนวน 2 แหล่ง คืออุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย- กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กับแหล่งมรดกทางธรรมชาติ 1 แหล่งคือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ได้รับการประกาศให้บรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ภายใต้ชื่อว่า "เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร" (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns)

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย มีความโดดเด่นของการเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุดของชาติไทยในช่วงระยะเวลาพุทธศตวรรษที่ 18-20 ที่มีการวางรากฐานทางการเมืองการปกครองและทางเศรษฐกิจ จึงได้รับการขึ้นทะเบียนรายชื่อเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมในปี ค.ศ.1991 จากองค์การยูเนสโก และได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์โบราณสถานของสุโขทัย โดยการส่งผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำแผนแม่บทสุโขทัยและการช่วยเหลือด้านการเงินรวมถึงการรณรงค์ระดับนานาชาติในการพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ ทำให้ชื่อเสียงของสุโขทัยเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลกและผู้เชี่ยวชาญนานาชาติได้ยกให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างของข้อมูลในการอนุรักษ์มรดกโลกในภูมิภาค

ปัจจุบันมรดกโลกสุโขทัยเป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับต้นๆของนักท่องเที่ยวในการมาเยี่ยมชมความเป็นมรดกโลกแห่งนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ด้วยแรงสนับสนุนจากภาครัฐที่มีความพยายามในระดับนโยบายในการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยกำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเห็นความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ในเชิงท่องเที่ยวอย่างเบาบาง แม้ว่าพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยภายหลังจากการที่ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลก ได้สร้างรายได้และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้แก่คนในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากรายได้หลักที่ทำการเกษตร อีกทั้งในส่วนของโครงการอนุรักษ์โบราณสถานจะเป็นความรับผิดชอบของกรมศิลปากร ซึ่งทำให้เห็นภาพการดำเนินกิจกรรมทางการพิทักษ์รักษามรดกโลกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่แยกส่วนกันออกไป การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคส่วนของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่นี้ยังไม่ปรากฏเห็นได้ชัด เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการตระหนักเห็นคุณค่าและความรับผิดชอบในการพิทักษ์รักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นและการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติสืบไป

จากการดำเนินการพิทักษ์รักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีอัตราการเติบโตสูง และเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของหลายๆประเทศทั่วโลกในการสร้างรายได้หรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ทำให้แนวทางการพิทักษ์รักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมถูกชี้นำไปตามกระแสการเติบโตทางอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน การส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมา มุ่งเน้นการสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและการสร้างกำไรให้กับธุรกิจใ้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรทาง

ธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นอย่างไว้ทิศทางและเป็นเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของพื้นที่และการทำลายล้างมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งที่เจตนาที่จะพัฒนาความทันสมัย ความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยวและไม่เจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

ท่ามกลางกระแสการหันมาทบทวนมรดกทางปัญญาที่เป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นวาระสำคัญในการประชุมระดับโลกอย่าง UNESCO ในรอบหลายปีที่ผ่านมา พร้อมกับการเผชิญหน้ากับการไหลบ่าปะทะสังสรรค์ กับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมจากภายนอกที่รุนแรงขึ้น อันเนื่องมาจากการเปิดพรมแดนเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเข้าหากัน หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยก็ได้ริเริ่มโครงการหลากหลายเพื่อกระตุ้น ส่งเสริมและทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ ให้มีกำลังที่เข้มแข็ง พอดีสู้กับทั้งแรงกดดันจากภายในและภายนอก ในปี พ.ศ.2549 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ริเริ่มโครงการด้านวัฒนธรรมขึ้นอีกโครงการหนึ่ง ภายใต้ชื่อว่าโครงการผลิตภัณท์วัฒนธรรมดีเด่นแห่งชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทบทวนคุณค่าในมิติทางวัฒนธรรมของผลิตภัณท์วัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศโดยจะ ดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมสนับสนุนและบ่มเพาะกลุ่มดังกล่าวในการสร้างสรรค์ผลิตภัณท์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม ตามโครงการจัดตั้ง หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน และเอกลักษณ์ของชาติ

ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าในการพัฒนาผลิตภัณท์วัฒนธรรมได้อย่างมีคุณค่าและประสบความสำเร็จแล้ว ยังจะเป็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมและกระตุ้นให้สังคมหันมาสนใจการดำเนินงานสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยอย่างมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นความสำคัญที่ปัจจัยที่ทำให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน คือ ความตั้งใจมั่น (mind set) ของผู้ผลิตในการดำเนินการ 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1. การรักษา 2 .การสืบสาน และ3. การสร้างสรรค์อย่างเท่าทันกับบริบทของการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้โดยการหยิบยกตัวอย่างผลิตภัณท์วัฒนธรรมที่สรรหาได้ เพื่อการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านผลิตภัณท์วัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งถือเป็นโครงการนำร่องสู่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในงานวัฒนธรรมให้เท่าทันสถานการณ์โลกโดยสร้างความพร้อมในการเผชิญหน้ากับสถานการณ์โลกที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยถือเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกหน่วยงานในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ตามมาตรา 81รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2549 อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการร่วมกันทำหน้าที่พิทักษ์ ปกป้องสืบสานและร่วมกันอนุรักษ์ พื้นฟู จาริต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามมาตรา 46 มาตรา 69 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2543 อย่างเป็นรูปธรรมขึ้นอีกช่องทางหนึ่ง

สำหรับประเทศไทยแล้ว จากการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี นักโบราณคดีได้ค้นพบหลักฐานที่บ่งชี้ถึงแหล่งวัฒนธรรมในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์กระจายอยู่ทั่ว

ประเทศ กล่าวคือ ภาคเหนืออยู่ที่เชียงราย เชียงใหม่ และน่าน ภาคกลางอยู่ที่จังหวัดอุทัยธานี ลพบุรี กาญจนบุรี และราชบุรี ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบที่จังหวัดเลย อุดรธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม อุบลราชธานี บุรีรัมย์ นครพนม และสกลนคร ภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นต้น สำหรับในส่วนของภาคเหนือตอนล่าง ปัจจุบันยังคงมีการกระจายอยู่เกือบทุกจังหวัด โดยผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมของแต่ละแหล่งผลิต ต่างก็มีลักษณะรูปแบบศิลปะและการจัดการที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมทั้งหลายในภาคเหนือตอนล่าง ได้พยายามวิวัฒน์ตนเองทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจัดการผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม เพื่อให้ก้าวหน้าและก้าวนำระบบธุรกิจและสภาพเศรษฐกิจ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในชุมชนของตนกลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ

แต่ในภาพรวมที่ปรากฏในปัจจุบันจะพบว่า แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยแล้ว ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทสังคโลก ก็มีสำคัญในการได้สร้างรายได้และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นอย่างมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่ยังไม่สามารถพัฒนารูปแบบศิลปะให้ก้าวหน้าไปจากจุดเริ่มต้นเท่าใดนัก อีกทั้งหากพิจารณาในเชิงธุรกิจด้วยแล้ว ยังจะเห็นภาพอีกมิติหนึ่งของสินค้าอันหมายถึงผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมของพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยยังวนเวียนอยู่เฉพาะละแวกท้องถิ่น และยังเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่ไม่สามารถพัฒนาจากอรรถศิลป์ได้เคยสร้างทำมาไปสู่จิตรศิลป์ หรือกลายเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่มีการพัฒนาจากอรรถศิลป์ได้เคยสร้างมาไปสู่ผลิตภัณฑ์ หรือกลายเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่มีการพัฒนาอย่างหลายรูปแบบจนสามารถตอบสนองทุกความต้องการได้อย่างครอบคลุม จนอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยเป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาทั้งลักษณะรูปแบบและการจัดให้ก้าวไปสู่ตลาดการค้าทั่วประเทศอย่างสง่างาม

ในฐานะนักวิจัยและนักวิชาการด้านศิลปกรรมท้องถิ่นที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งได้เห็นความจำเป็นและความต้องการของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม จึงเห็นควรในการระดมสรรพกำลังของเข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถอยู่ร่วมและสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และวิธีชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม (Community of Arts Practice./COAP) เพื่อค้นหาพัฒนาวิธีวิทยาใหม่ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป วิธีการของ COAP น่าจะนำมาใช้เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการออกแบบ รูปแบบที่เหมาะสมด้านการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สังคมไทยเคลื่อนไปสู่การเป็นสังคมแห่งปัญญาอย่างแท้จริงได้ โดยโครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ ที่มีความเข้มแข็ง และมีพลังทางปัญญา

เพื่อขยายผลการวิจัยและวิธีการวิจัยสู่ชุมชนทางด้านศิลปกรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย และเป็นแหล่งเรียนรู้ของสาธารณชนทั่วไป รวมทั้งเพื่อให้ชุมชนอื่นหรือสาขาอาชีพท้องถิ่นชนิดอื่นสามารถนำขั้นตอนและวิธีการวิจัยผลิตภัณฑ์ที่ใช้ฐานการวิเคราะห์เป็นฐานการออกแบบไปใช้เป็นกรณีตัวอย่างการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทสังคโลกของตนได้ นอกจากนี้จากการที่กลุ่มผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมดังกล่าว เส้นทางท่องเที่ยวที่เกิดจากผลจากการวิจัยเรื่องนี้ น่าจะมีนัยสำคัญเชิงประโยชน์อันเกื้อกูลกันระหว่างการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทสังคโลกก็นับเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการทำให้นักท่องเที่ยวและผู้บริโภคเห็นคุณค่าและผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทสังคโลก ดังกล่าวและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย และจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างให้มีความเข้มแข็งไปพร้อมกันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทสังคโลกในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยในครั้งนี้ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถอยู่ร่วมและสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไปโดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบค้นข้อมูลผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย
2. พัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยที่จากการต่อยอดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์
3. เพื่อจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ นำร่อง ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย
4. เพื่อจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมสำหรับชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมของพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะใช้พื้นที่ศึกษาของกลุ่มที่ดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลก พื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ครอบคลุม 2 พื้นที่ ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่

1. กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
2. กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
3. กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย หมู่ 5 บ้านเกาะน้อย ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย
4. กลุ่มชุมชนพระปรางค์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

หมายเหตุ : พื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ไม่ปรากฏชุมชนที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกจึงไม่อยู่ในขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้

2. ขอบเขตด้านช่วงเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มี ความเกี่ยวเนื่องกับลำดับช่วงเวลาเชิงพัฒนาการ ของการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมและพัฒนาชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นเป็นเวลา 1 ปี

3. ขอบเขตด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม

ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยประเภทเครื่องสังคโลก จะมีรูปแบบทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเอกลักษณ์ร่วมสมัย จำนวน 4 ประเภท รวมเป็น 80 ผลงาน ประกอบด้วย ของใช้ เช่น จาน ชาม ช้อน แจกัน เป็นต้น ของประดับตกแต่งเช่น เฟอร์นิเจอร์ ลูกปัด สร้อยคอ หัวแหวน หัวเข็มขัด เป็นต้น ของที่ระลึกเช่น โมบาย ที่กันหนังสือ ที่เสียบปากกา เป็นต้น และรูปเคารพเช่นพระพุทธรูป เทวรูป และรูปสัญลักษณ์ทางความเชื่อต่างๆ รวม 80 ผลงาน ประกอบด้วย

- ของใช้	จำนวน 20 ชิ้น
- ของประดับตกแต่ง	จำนวน 20 ชิ้น
- ของที่ระลึก	จำนวน 20 ชิ้น
- รูปเคารพ	จำนวน 20 ชิ้น

4. ขอบเขตด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมเครื่องสังคโลก

การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย คณะผู้วิจัยจะออกแบบและผลิตขึ้นจริง เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลก ที่มีการต่อยอดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีลักษณะเอกลักษณ์ร่วมสมัย จากการคณะนักวิจัยประกอบด้วย นักวิชาการ นักออกแบบ ศิลปิน ผู้ประกอบการด้านเครื่องสังคโลก และศิลปินพื้นบ้านของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ร่วมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัย จำนวน 80 ผลงาน จากนั้นผู้วิจัยจะนำผลงานทั้งหมด

จัดแสดงงานนิทรรศการที่หอศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย นักวิชาการ ศิลปิน นักออกแบบ ผู้ประกอบการ ปรากฏท้องถิ่น และศิลปินพื้นบ้าน ให้เหลือจำนวน 80 รูปแบบ แล้วนำไปทดลองตลาด ด้วยการจำหน่ายจริงจำนวน 6 เดือนจาก 7 แห่ง ประกอบไปด้วย ร้านจำหน่ายเครื่องสังคโลกและร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนจำนวน 4 แห่ง เทศกาลเครื่องปั้นดินเผาโลกจังหวัดลำปาง เทศกาลผลิตภัณฑ์ OTOP และงานประจำปีของ จังหวัดสุโขทัย รวมทั้งการแสดงผลนิทรรศการศิลปกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผา เพื่อประเมินความต้องการของผู้บริโภค และพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาดั้งเดิม จำนวน 4 ประเภท จำนวน 80 ผลงาน

ดัชนีชี้วัด มีผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและศิลปินท้องถิ่น รวมทั้งผ่านการประเมินผลร่วมกันของนักวิชาการ นักออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญ และนักการตลาด ด้านเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 4 รูปแบบ 80 ผลงาน รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้สู่สังคมโดยวิธี COAP ให้เป็นชุมชนปฏิบัติการทางด้านศิลปกรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จำนวน 4 ชุมชนมีผู้เข้าร่วม กิจกรรมจำนวน 120 คน

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

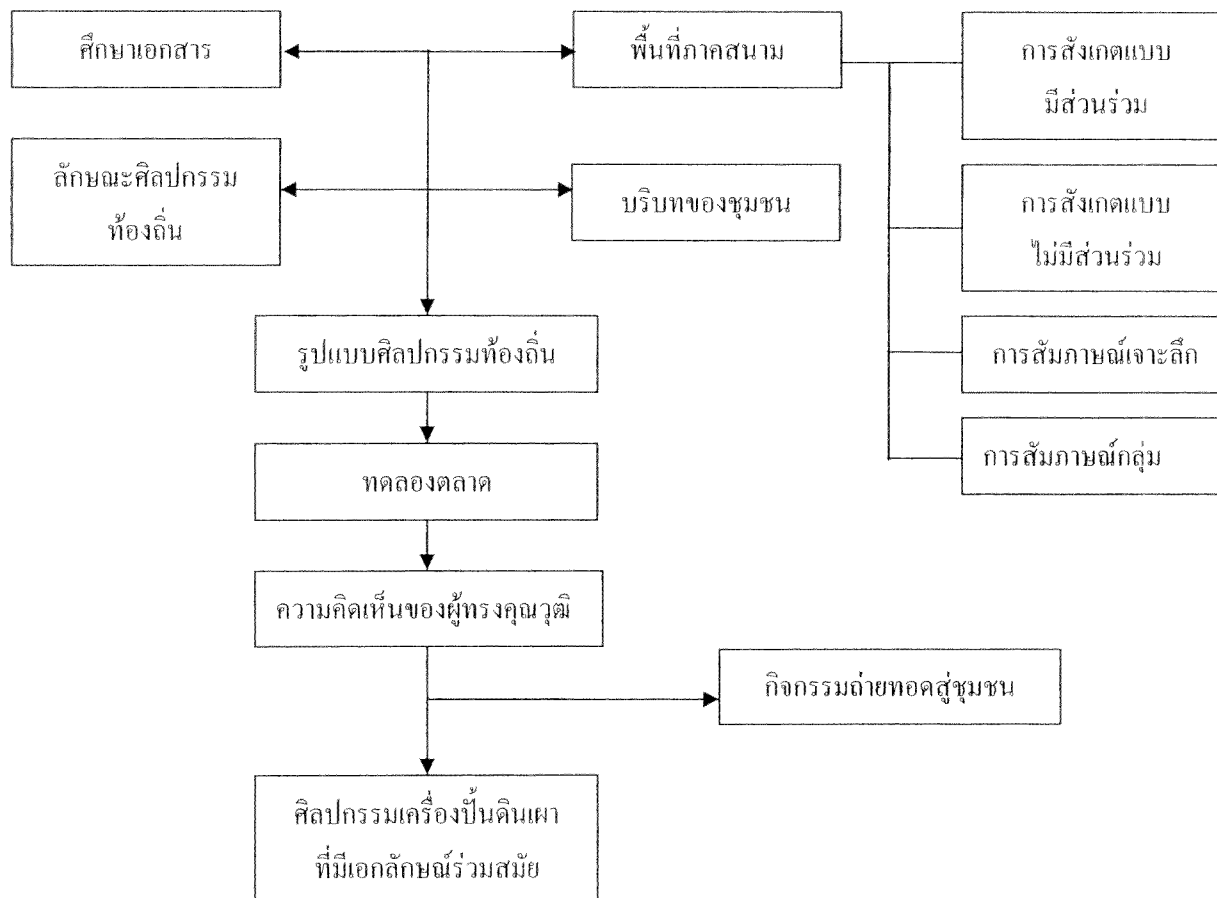
ดังนั้นโครงการวิจัย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกแบบแลกเปลี่ยนความรู้ของคนที่มีอาชีพเหมือนกัน อันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม (Community of Arts Practice /COAP) และพัฒนาวิสาหกิจใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป โดยผู้วิจัยมีแนวคิดเรื่อง COAP น่าจะนำมาใช้เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการออกแบบ รูปแบบที่เหมาะสมด้านการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สังคมไทยเคลื่อนไปสู่การเป็นสังคมแห่งปัญญาอย่างแท้จริงได้ โดยโครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมที่มีเครือข่าย มีความเข้มแข็ง และมีพลังทางปัญญา

แต่อย่างไรก็ตาม การที่สังคมไทยได้ละเลยและทอดทิ้งองค์ความรู้ท้องถิ่นมานับนาน ทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติการ ทำให้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่มิใช่สิ่งพร้อมใช้ และจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้ทราบว่าในปัจจุบันร่องรอยขององค์ความรู้ท้องถิ่นจำนวนมากได้ถูกทิ้งร้างและมีจำนวนไม่น้อยที่เสื่อมสลายไป แต่แม้กระนั้นองค์ความรู้ท้องถิ่นที่ยังเหลืออยู่ก็ยังสามารถให้เห็นถึงอัจฉริยภาพทางปัญญาของปราชญ์ในท้องถิ่น และการบูรณาการระหว่างความคิดกระบวนการและวิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลและชุมชนได้อย่างแยบยล

ผู้วิจัยยังต้องการโต้แย้งในเชิงนโยบายว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้มาใช้ในรูปแบบและลักษณะของการพัฒนาแบบแยกส่วน ไม่น่าจะเป็นหนทางที่จะนำสังคมไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตัวอย่างในเชิงนโยบายที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น โครงการหนึ่ง

ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) ที่มุ่งเน้นเพียงการนำผลผลิตทางภูมิปัญญาหรือภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมมาขาย ได้นำมาสู่ความร่ำรวยในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และยังสร้างเสริมพลังที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ค่านิยมเรื่อง “ พวกพ้อง ” ให้เข้มแข็งขึ้น แทนที่จะเป็นค่านิยมเรื่อง “ พวกเรา ” หรือ “ บ้านเรา ” เช่นที่เคยเป็นมา หรือกรณีนโยบายการสร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชนผ่านโครงการที่มีแนวคิดที่ดี แต่ขาดการวางแผนในระดับปฏิบัติการอย่างเหมาะสม ก็นำมาสู่การพัฒนากระบวนการคิดเพื่อสร้างพลังต่อรองเพื่อกลุ่มและพรรคพวกของตน ตลอดจนเกิดการสร้างเครือข่ายผลประโยชน์ที่ซับซ้อน เนื่องจากโครงการฯ ขาดการออกแบบแนวปฏิบัติและมาตรฐานเรื่อง “ผลิตภัณฑ์ชุมชน” ที่ชัดเจน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในสังคมแบบไทยที่บุคคลเกี่ยวโยงกันด้วยระบบความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการและผลประโยชน์เฉพาะหน้า หากนักพัฒนาหรือผู้ที่มิบทบาทโดยตรงด้านการวางแผนการพัฒนา ยังย่ำเท้าอยู่กับที่และขาดแนวคิดกระบวนการระบบ ปลอ่ยให้ทิศทางของการพัฒนาสังคมไทยยังคงดำเนินไปในลักษณะนี้ ความคาดหวังที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งปัญญาคงยากที่จะเกิดขึ้นได้

ผู้วิจัยต้องการเสนอแนวคิดเรื่อง การจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบคิดและกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน ในขณะเดียวกันก็สร้างแผนที่ทางสังคม (Social Map) เพื่อโยงใยภูมิปัญญาในมิติต่างๆ ดังนั้น ในการปฏิบัติงานภาคสนาม ผู้วิจัยให้ความสำคัญของการออกแบบการวิจัยให้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยนำวิธีวิทยาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดทางด้านมานุษยวิทยาและด้านสังคมศาสตร์ แนวคิดด้านวัฒนธรรม แนวคิดด้านภูมิปัญญา และแนวคิดการจัดการความรู้ โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนได้พัฒนาวิธีวิทยาที่เรียกว่า เทคนิคการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือข่ายสาธารณะ (Public Social Network Interaction Technique/ PSNIT) มาใช้ควบคู่กับการสร้างแบบจำลองชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม (Community of Arts Practice/ CoAP) โดยในวิจัยครั้งนี้ได้เลือกนำชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยมาใช้ ด้วยเหตุผลด้านความโดดเด่นทางองค์ประกอบด้านศิลปกรรมประเภทเครื่องสังคโลก ระยะเวลา และเนื้อหาของผลงานที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับระบบวัฒนธรรมและระบบความเชื่อทางศาสนาของคนในชุมชน และระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันชุมชนที่ผลิตเครื่องสังคโลก ได้ดูผ่านที่ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ของโลกที่นับวันจะมีบทบาทของประเทศไทยมากขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวหลายชุมชนได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ประกอบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้รูปแบบการผลิตเครื่องสังคโลกมีหลากหลายกลวิธีมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อภูมิปัญญาของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตาราง 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ได้รูปแบบในการพัฒนาด้านชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม (CoAP) สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มีแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สามารถพัฒนารูปแบบให้เป็นศิลปกรรมร่วมสมัยของท้องถิ่นที่เกิดจากเครือข่ายที่ประสานกันด้วยองค์ความรู้ รวมทั้งชุมชนเข้มแข็ง ที่มีความสมานฉันท์ของคนในชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบันได้

5.2 เป็นเอกสารทางวิชาการเพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าด้านวิวัฒนาการของชุมชนที่ประกอบอาชีพเครื่องสังคโลก และชุมชนที่สามารถพัฒนาตนเองด้วยอาชีพผลิตเครื่องสังคโลกได้ด้วยเครือข่ายชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม

5.3 เป็นเอกสารสำคัญในการเผยแพร่ในวารสารในประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดศิลปปั้นท้องถิ่นที่มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ และสามารถแยกแยะ เลือกสรรความรู้มาสู่กระบวนการผลิต และการสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์เชิงธุรกิจแบบองค์รวมได้

5.4 เพื่อให้ได้รูปแบบเครื่องสังคโลกที่มีเอกลักษณ์ และเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ที่สัมพันธ์กับบริบทของชุมชนในอันเป็นต้นแบบ และเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องสังคโลกต่อไปของแต่ละชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา และสามารถจดสิทธิบัตรของชุมชนได้ไม่น้อยกว่า 1 ผลงาน

5.5 เป็นกระบวนการสำคัญสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น อุตสาหกรรมจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด พัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อแสวงหาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เครื่องปั้นดินเผา หมายถึงผลงานประเภทหัตถกรรมที่มีดินเป็นวัสดุหลักที่สำคัญทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย เป็นเครื่องแสดงออกเพื่อสนองตอบต่อความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวันที่มีความหมายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแอบแฝงอยู่ ประกอบด้วย

1.1 เครื่องปั้นดินเผาประเภทศิลปกรรม หมายถึงผลงานที่เน้นเฉพาะการแสดงผลออกทางด้านสุนทรีย์หรือความงามเป็นผลงานที่มีคุณค่าทางศิลปะเช่นเดียวกันกับงานทางด้านทัศนศิลป์

1.2 เครื่องปั้นดินเผาประเภทตกแต่ง หมายถึงผลงานที่เน้นด้านการออกแบบและการแสดงออกในความคิดของฝีมือการขึ้นรูป การตกแต่งโดยอาจมีวัสดุอื่น ๆ เข้ามาประกอบเป็นผลงานที่ทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอย หรือเพื่อการประดับตกแต่งก็ได้

1.3 เครื่องปั้นดินเผาประเภทไม่ตกแต่ง หมายถึงผลงานที่เน้นด้านการออกแบบและการแสดงออกในความคิดของฝีมือในการออกแบบรูปทรงโดยไม่ตกแต่ง เพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือเพื่อการประดับตกแต่ง

1.4 เครื่องปั้นดินเผาประเภทอุตสาหกรรม หมายถึงผลงานที่เน้นการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยและมีคุณค่าทางความงามผลิตด้วยวิธีการที่สามารถผลิตซ้ำได้เป็นจำนวนมากโดยมีรูปแบบและคุณภาพสม่ำเสมอ

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ทางด้านเครื่องปั้นดินเผาที่เกิดและพัฒนาขึ้นในบริบท ชุมชน ตามพัฒนาการของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ที่แสดงถึงพฤติกรรมและวิถีชีวิตในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

3. การพัฒนา หมายถึงกระบวนการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในระดับปัจเจก และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นรวมทั้งการถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนอื่น เพื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

4. ศิลปกรรมท้องถิ่น หมายถึงผลงานศิลปกรรมที่อยู่ภายในชุมชนและองค์กรชุมชนที่มีผล กระบวนการอนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์ในงานวิจัยนี้หมายถึงศิลปกรรมประเภท เครื่องปั้นดินเผา

5. เอกลักษณ์ร่วมสมัย หมายถึงผลงานที่แสดงออกทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่เป็นผลงานที่มี คุณค่าทางด้านความงาม และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผลงานที่ผ่านการสร้างสรรค์และมีคุณลักษณะเป็น ปัจเจกทางด้านจิตรศิลป์อย่างร่วมสมัยสากล

6. ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันอาจเป็นการรวมตัวกัน ตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มี การทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และการจัดการในงานวิจัยนี้หมายถึง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ที่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย หมู่ที่ 5 บ้านเกาะน้อย ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนา- ลัยจังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชุมชนพระปรางค์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัด สุโขทัย

7. ชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม (CoAP: Community of Arts Practice) หมายถึงกลุ่มคนที่ เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการสืบค้นองค์ความรู้ทางด้านศิลปกรรมที่มีอยู่ในชุมชน ควบคู่ไปกับการ เรียนรู้ ที่เป็นอิสระไม่ปิดกั้นตนเองจากองค์ความรู้จากภายนอก มุ่งเน้นการสร้างเสริมทักษะและ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการคัดสรรองค์ความรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ในการพัฒนาศิลปกรรม ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนแบบมีเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงจากบุคคล สู่กลุ่ม สู่ ชุมชน และสู่เครือข่ายต่อไป

8. การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการดำเนินการกิจกรรม และการร่วมมือในการพัฒนา ศิลปกรรมท้องถิ่น ในงานวิจัยนี้หมายถึง การมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัยนเรศวร กับศิลปินพื้นบ้านกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยใน อันที่จะให้เป็นผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นร่วมสมัย